

הציוניות והשאלה המוניציפאלית

מאת

ד"ר מ. כהן

ה ת ו כ ן : I. שיבת-ציון והטריטוריאליסמוס הציוני. II. שלטונות מוניציפאליים או כנסת-ישראל; הרעיון המדיני בחיי יום-יום. III. מוניציפאליזציה של ירושלים, חיפה וצפת העבריות; פרינציפיון של בנין ערים נפרדות. IV. אבטונומיה מוניציפאלית או פארלמנט; דיצנטרליזציה של שלטון המדינה; ריאקציה ופרוגרס. V. השתתפות הממשלה בתקציבי העיריות; המשטרה העירונית והארצית. VI. חוקת העיריות החדשה.

III

ההתפתחות הסטיכית של התישבותנו מאימת עלינו בזמן האחרון בסכנה רצינית, והיא—צמצומו של הבסיס הגיאוגרפי-הטריטוריאלי של אוכלוסינו בארץ: תל-אביב (והשרון הצפוני) הולכת וגדלה בקצב מוגזם לגבי שאר חלקי הארץ, ולא רק שהיא בולעת את רובם של הכוחות הפרודוקטיביים של העליה. אלא אף מושכת לתוכה חלק גדול מן הכוחות הצעירים והפעילים שבשאר הערים והכפרים שלנו בארץ. סכנה זו גדולה היא אפילו מן הסכנה של פיגור החקלאות לעומת הגידול העירוני ושל צמצום החקלאות בענף "תעשיני" אחד: הפרדסנות. הקונצנטרציה היא טובה ובריאה (לא גלותית) כשיש עמה גם התרחבות בשטח: נתאר לנו, בדרך הפלגה, רוב עברי של תושבים, שהוא מרוכז בשטח הקטן של תל-אביב והסביבה כנגד מיעוט לא-עברי, שיושב בכל הארץ משני עברי הירדן: לקבוץ לאומי כזה אין קיום בטוח. הדוגמה היא מוגזמת, כדי להבליט ביותר את הסכנה שבצמצום. אפילו בתל-אביב עצמה מתבלט קו מְצַר ומצמצם זה, והפעם לא מצד התנועה הסטיכית של ההמון, אלא מצד ראשיה ומנהיגיה של העיר ביחסם לדרום-יפו (אדמת "בית וגן").

"פטריוטיזמוס לוקלי" קצר-ראות זה של אנשי "צפון-יפו" (תל-אביב) מנע עוד בימי העליה הרביעית את הבנין בשטח הדרומי הגדול, שכבר היה בידי היהודים, ושיכול היה להצילנו באותה שעה מיוקר הדירות ומספסרות בקרקעות. אבל עכשיו עלול

קוצר-ראות זה להיות בעוכרינו ממש: "פתוח-תל-אביב", אם לא יזנה לשטח גדול זה של אדמה יהודית, חולות שאינם ראויים לשום שמוש אחר – הרי לא יגאל את רבבות הלירות המושקעות באדמה זו, לא יפסיק את נתיקותן המזקת של מקוה-ישראל ומושבות-הדרום, יעביר לרשות זרה ללא שמוש פרודוקטיבי מאות אלפי לירות, וייקר את אדמות הסביבה הצפונית בהיקף רחב מאד, במדה שתחסום בהחלט את הדרך בפני כל אפשרות של גדול לתל-אביב עצמה ולסביבתה החקלאית.

אף אם במשך זמן-מה יהא שטח דרומי זה יחידה אדמיניסטרטיבית נבדלת – וזהו הטעם האמיתי היחידי לפקפוקי המנהיגים והתנגדותם – אין להרשות, שטעם לוקלי זה יתגבר על הטעם הלאומי העליון, ומה גם שלסוף, על-ידי פתוח נכון של הדרום ושל תל-אביב, עתידות שתי החטיבות של תל-אביב הדרומית ותל-אביב הצפונית להתאחד לכרך גדול אחד, עם הגוש המאוחד של מושבות-השרון ודרום-יהודה מאחוריו וחוף-הים מלפניו.

בינתיים מזניחים אנו יותר ויותר את ירושלים וסביבתה, ומאבדים עמדה אחר עמדה בעיר הבירה, המרכז האדמיניסטרטיבי והפוליטי של הארץ, עיר הקודש וההיסטוריה, עיר התיירות העברית והעולמית, מרכז יהודה ההררית. בקשר עם זה מן הראוי להטעים את החשיבות המיוחדת של ההר בשבילנו לא רק במובן חקלאי-משקי, אלא גם במובן אקלימי-ביולוגי ורפואי: השפלה עם אקלימה הסובטרופי המלאה, אם יתרכז בה הישוב העברי, עלולה ביותר ליצור בתוכנו את הטפוס "המזרחי", הלאה והעוף, נטול האנרגיה הכבירה האירופית, שאנו מביאים אתנו.

גם בחיפה אורבת סכנה של אינטרנאציונאליזאציה ריקה, מחוסרת גוון וצביון תרבותי, שהיא קשורה בסכנות מדיניות ביחד עם אבוד של עמדות כלכליות: די להזכיר את התראתו הצודקת והנוקבת של המיור נתן על הזנחתנו הפלילית של חיפה עיר העתיד, למרות סכוייה הכלכליים המזהירים והריאליים מאד, למרות שבכל העולם משמשות ערים כאלו דוקה מקומות של רכוז עצום להמוני יהודים. שעתנו דחוקה מאד במה שנוגע לחיפה וירושלים. ומי יודע אם לא נחמיץ את שעת הכושר!

על התרוקנותה של צפת (והגליל) אין צורך לספר.

מנין גובע כחה זה של תל-אביב לא רק במה שנוגע לגדול דמוגרפי, אלא אף לגדול כלכלי, פוליטי ותרבותי-לאומי, מפני מה היא בירתו של הישוב החדש?

אמנם, תל-אביב היא המרכז העירוני של איזור המטעים שמסביב לה, אבל אין זה אלא ביאור חלקי. ועדיין שאלה גדולה היא, אם לא יותר משנבנתה תל-אביב

בשל אזור-המטעים, נבנה אזור זה מקיומה של תל אביב. הסבה העיקרית, המשפעת בהא הידיעה, היא לעיני-הכל ובזמן האחרון גם בפניהכל, — טריטוריאליותה של תל-אביב ושלטונה המוניציפאלי העברי. כלום אין אנו שומעים את קולותיהם של כל הצדדים המעונינים בחיפה. שתולים פה אחד את אי-התפתחותה של הישוב העברי בעיר זו בחוסר מרכז טריטוריאלי ומוניציפאלי, קולות, שממריצים בצדק את "הדר הכרמל" (עם ה-הכרמל ועוד) לעצמאות מוניציפאלית, שדוחפים את שכונת העובדים החדשה בעמק עכו למועצה מקומית. מרכז לעיר העברית העתידה, שמקוננים על העבר, על שלא נבחרה מלכתחילה בת-גלים למרכזו של הישוב העירוני העברי, שהיו לו אפשרויות גדולות להתפשט לצד דרום. כמו כן ברור, שה"שכונתיות" הבודדת והמפוזרת וחוסר האחדות בשטח ובשלטון הם בעוכריה של ירושלים. על צפת ידובר לחוד להלן. אכן כבר הגיע הזמן, שנבחן מחדש לאור המציאות ולאור האינטרסים הקרובים והרחוקים שלנו את דרכי התישבותנו העירונית ונקבע גם לה את הפרינציפיון של בנין ערים נפרדות (לא מעורבות) על-יד הערים הקיימות, וגם לא על ידן (עפולה), בהתאם לצורך של התישבותנו, — על כל פנים, באססדיה הראשונה הארוכה והמכרעת במהלך התבצרותנו בארץ. כדבר מובן מעצמו, לא עמדה אף פעם שאלה זו של ישובים מעורבים או נפרדים בנוגע להתישבות החקלאית העברית: זו נוסדה מלכתחלה מחוץ לכפר הערבי הקיים; ואף פועלי-ציון והשומר-הצעיר עדיין לא הציעו את הדרך המעורבת. לא כן הדבר בנוגע לעיר. מתחילה לא היה גם מקום לישוב עירוני נבדל ועצמאי מפני מעוטם של האוכלוסים העבריים בכלל והחקלאיים בפרט, והמתיישב העירוני (הסוחר ובעל המלאכה) נתכוון לשמש את הישוב הנכרי — מהחזרה חדשה של חיי העיר היהודיים בגולה.

אבל גם בתקופה האחרונה, אף-על-פי שנתרבו האוכלוסים וגדל הכפר העברי, אף-על-פי שנוצרה החרושת והתעשייה (הפרודוקציה העצמית). אף-על-פי שכבר היתה קיימת הדוגמה של תל-אביב — הלכה העליה העירונית בדרך הכבושה אל העיר הערבית הקיימת: נשכחה מן הלב המחשבה, שהעיר העברית צריכה להיות מבוססת בעיקר על הכפר העברי, על יחסים פרודוקטיביים הדדיים עם השכנים בארץ ומחוץ לה, ואין היא צריכה לשמש שוב שמוש של תיווך חד-צדדי את הישוב המייצר של אחרים; הוסחה מן הדעת העובדה הברורה והגלויה, שהמציאות הכלכלית של הארץ ושל ישובה הערבי המדולדל והמפגר אינה נותנת כלל מקום לאפשרות זו, ושכאן נהפך בפעם הראשונה הגלגל והישוב הערבי הוא שנהנה ויונק מן הישוב העברי ולא להיפך. שרק ייצור עצמאי מוגבר בכפר ושרות יצרני (לא מתווך מוגזם) של העיר בשביל הכפר שלנו ושל

אחרים מתאימים למציאות החדשה. רק הפורענות הטראגית של 1929 עוררה קצת את הלבבות והכריחה אותנו לפשפש במעשינו, אבל שום מסקנות מעשיות עקביות לא הסקנו: רק תל-אביב, לאשרנו, הצילה את המצב במקום אחד (על-ידי ההעברה ההמונית מיפו) והראתה בזה גם את המוצא הכללי.

מהו סך-הכל, שנתנה לנו תקופה זו של התישבות מעורבת בערים? — הפסדים ואסונות כלכליים פוליטיים ולאומיים, ופגור עצום בהתפתחות. אנו העשרנו ומוסיפים להעשיר ללא כל הדדיות—את בעלי הקרקעות והבתים הערביים, הם בונים את העיר בשבילנו ועל חשבוננו, אבל לא רק העיר נשארת שלהם, אלא היא נעשית יותר ויותר אויבת לנו וההתנגשות מגעת עד לנקודת הרתיחה בשעה שמתעוררת עם התרבות התושבים העבריים השאלה בדבר צביונה הלאומי-התרבותי ושלטונה האדמיניסטרטיבי של העיר. אל נשכח, שהשוב הערבי העירוני דוקא, שהיה חי על חשבון הכפר החשוך והדל, ושהוא מעונין בהמשכתו של המצב הקיים, הוא היה מתנגדנו הטבעי, העיין אותנו ביותר מפני שההפכה בסדרי החיים הבאה בעקבותינו מאיימת לשים קץ לשלטונו ולהשפעתו. והוא הוא שחזקנו אותו ביותר. ומי יעריך את גודל הנזק הפוליטי, שנגרם לנו על-ידי שנאתם של הגששיבים והדומים להם, ועל-ידי התאבקותם העקשנית והמוחלטת לשמור על השלטון, שאינו מגיע להם, בכל מחיר שהוא.

אבל בשעה שקיימת עיר עברית נפרדת, הרי זולת התשלום הראשון והחד-פעמי בעד הקרקע, נשאר כל הערך העצום של עלית הקרקעות בחוכה לשמוש פרודוקטיבי ומפורה, והיחסים של העיירה המזרחית הנרדמת והשוקטת על שמריה אל העיר העברית השואנת והתרבותית הם יחסים של שכנות טובה ודרך-אריך בסני גדול וחזק ממנה. ותל אביב תוכיה.

הסכנה עצומה היא ביחוד בנוגע לערי-הקודש הנוצריות. על-פי איזה נס הצילה אותנו, למשל, עפולה טרופת-המזל מאסון מחריד, שהיה מוכרח להתרחש, אילו הוסיפה התישבותנו העירונית בעמק ללכת לנצרת, כמו שהתחילה קודם שנוסדה עפולה. אפשר לתאר בנקל את מהלך ההתפתחות, שאי-אפשר היה אז להמנע ממנו. בראשונה קריאתם של הערבים ליהודים לבוא ולהתישב בעירם ושמתם הגדולה על שהללו נענו להם, אחר-כך התעשרותם והתחזקותם העצומה של בני נצרת, ולסוף: קונפליקט נורא בשל השלטון והצביון העברי או הנוצרי של נצרת, העיר העולמית של הנצרות. נרגני הערבים ועסקניהם, וכל שונאי-ישראל הנוצריים היו מפחים ומנצלים את הסכסוך כדי להקים נגדנו את הקתוליות, האפיפיור, את כל העולם הנוצרי ולהמיתנו באולתנו. מכל אלה הצילה אותנו העיר

הנפרדת, עפולה הדלה, שעתידה אמנם עוד להיות עיר ואם בישראל.

גם טעמים לאומיים ואנושיים פשוטים דורשים את הפרדתה של העיר

העברית משכנתה הערבית — ההבדלים בלשון ובנמוסים, ההבדלים התרבותיים והדתיים שבין שני חלקי התושבים, הם גדולים כל-כך, שאי-אפשר ומחוסר-טעם הוא לכפות על שני החלקים חיים משותפים: ביחוד אין אנו מעוניינים להוריד את רמתנו התרבותית ולסגלה לזו של שכנינו וכמו כן לכפות עליהם את ההסתגלות לחיינו — הסתגלות זו תבוא מאליה על-ידי חקוי ולמוד מתוך שכנות וידידות, בלא השנאה הבאה מתוך כפיה. גם רמת-החיים הגבוהה שלנו מחייבת זאת. בתנאים אלה של הבדל ברמה והבדל בשכר-העבודה, שנובע ממנה, אין לקיים את העבודה העברית המלאה (ואת השכר ההוגן) אפילו בבנין, חרושת ושרות של בית ומסחר, בעיר מעורבת (ושוב תוכיח תל-אביב לעומת ירושלים). אלא בחטיבה עירונית מיוחדת, שהרמה הכללית שלה היא גבוהה ושוה. שאלה זו של קיום העבודה העברית והאוכלוסים העבריים בכלל בארץ. בתנאים של הבדל ענקי זה בין שתי רמות-החיים ושל הרזרבוואר הגדול של עבודה זולה ורמה נמוכה על כל סביבותינו. היא המורה והרת-סכנות, ועל-כל-פנים אין אף לחלום על פתרונה המלא אלא בשטחים טריטוריאליים נבדלים, שבהם לכל הפחות תשמור הרמה הכללית על גובהה, כאמור. אחרת לא תועיל שום אבטוריטטה צבורית או לאומית, וכמה סכסוכים מסוכנים, הן ספונטניים והן מעודדים על-ידי צד שלישי, יתרחשו מדי יום ביומו. שזו היא הדרך הטובה ביותר להבטיח לנו את חלקנו בעבודות ובמשק של המדינה (וההון הבין-לאומי) כבר הוזכר למעלה.

נשוב לענין ירושלים. כל הדבורים הנלהבים על קדושת ירושלים לא יועילו ולא כלום. ירושלים העברית לא נבנתה ולא תבנה בלא שלטון מוניציפאלי נפרד. רק ביום שאפשר יהא לערוך בירושלים קרניבל או מכביה וכדומה. תתקדם התפתחותה של ירושלים העברית בצעדי-און, ואלה יהיו אפשריים רק ביום, שיהא בה שטח טריטוריאלי אחיד וגדול עם שלטונו המוניציפאלי. העיריה הנפרדת.

ירושלים יכולה להבנות על קדושתה ומרכזיותה הלאומית והפוליטית (עליה לרגל, אוניברסיטה וכו'), על אקלימה (הבראה ותיירות) ועל ההתישבות ההררית מסביב לה (פירות, חלב וירקות). אבל גם אלה לא יתקיימו אלא באותו תנאי. בירושלים גדולה ביחוד הסכנה של בדלות השכונות ופזורן, ואם לא נמהר לפעול, נפסיד לעולם את אפשרות הקונצנטרציה; ורק קביעת שלטון מוניציפאלי מיוחד בלא דחוי — ויהא אפילו קטן ומוגבל מאד בראשיתו — תיצור את המרכז הקריסטליזציוני להתפשטות ולהתרחבות קונצנטרית. תחבר את השכונות הקיימות והעתידות להבנות לעיר עברית גדולה (אין צורך לחשוש גם לשמה של העיר, היא תקרא ירושלים-המערבית כמו שהראשונה תקרא ירושלים-המזרחית), תיצור בסיס כלכלי

ושלטוני להתפתחות ירושלים. אם לא — העיר נשמטת מידינו. חייבים אנו להתחיל במוניציפאליזציה של ירושלים מיד, במרץ ובתוקף, בצורה של עיריה נפרדת או אפילו עירית-משנה (אבל לא להסתפק בדבור-פה בלבד) ואפילו במועצה מקומית בנקודה אחת, שהיא מוכשרת לכך ביותר ברגע זה (בתלפיות וסביבתה תהא מועצה מקומית בפני עצמה), ואף אם יעלה לנו הדבר בנתוחים מכאיבים ולא נקיף (לא נוכל להקיף) כיום את כל יהודי ירושלים — הרי גם ביפו על-יד תל-אביב יש 8000 יהודים ויותר ואין זה פוגם בערכה של תל-אביב.

מגוחך הדבר שנהא בלתי-מסתפקים במועט של עיריה נפרדת ותובעים את "הכל", את ירושלים כולה, ובה בשעה נסתפק בועד-קהלה עלוב, מחוסר כל כח וערך, ובכלל נשלים עם המצב העלוב והמסוכן בירושלים כמו שהוא כיום, ללא כל תקוה לשנוי בזמן הקרוב.

אולם אלה, שהולכים באמת בגדולות, ישמרו-נא לזמן מה את חזונם. לאחר שתבנה על תלה—בזמן קצר לאחר המוניציפאליזציה הנפרדת — עיר גדולה של 60000 — 100000 יהודים בירושלים המערבית, פורחת, יפה ומסודרת, תימצא הדרך—אפשר גם הדרך הגיאוגרפית — לכלול בה גם את השכונות האכסנטריות (תלפיות ואוניברסיטה), באופן שהשלטון העירוני יהא גם כללי ומקיף. ואם לתל-אביב "קלת-הדעת" יש השפעה עמוקה כל-כך וכח דינאמי כביר כל-כך לפעול ולהפעיל, הרי שבעתים יגדל כחה וערכה של ירושלים העברית, שתקום בה הנהלה עירונית נבדלת.

גם חיפה העברית מוכרחת ללכת, ובהקדם האפשרי, בדרך זו של מוניציפאליזציה נבדלת, אם רוצה היא להציל את עתידה ואת עתידנו. אם תתחיל מוניציפאליזציה זו מהדר-הכרמל (9000 נפש) או מן השכונה החדשה במפרץ עכו או משתייהן יחד, יחליטו אנשי המקום, ואין זה נוגע לעצם הענין. אבל מחובתנו היא לעשותה, יהיו הקשיים (הגיאוגרפיים והאחרים) מה שיהיו. וגם בחיפה תתקדם ההתפתחות הבאה — גם הסטיכית — לא רק בקצב מזורז אלא באופן ובכוון קונצנטרציוניים-טריטוריאליים. מאותו הרגע שיווצר המרכז (או המרכזים) הקריסטליזציוני, ממש כמו בירושלים.

גם לצפת המתרוקנת יש רק תקנה אחת. לצפת — בנגוד לחברון — יש כבר עכשיו בסיס כלכלי טבעי בטוח: עיר ההבראה והמרפא והמרכז של הגליל החקלאי העברי, הקיים והעתיד להתפתח. תחיתה של צפת תשמש גם גורם לתחיתו והתפתחותו של הגליל החקלאי. לאחר המאורעות ניתנה לנו ההזדמנות לתקן את מצבה של צפת (והגליל העליון) לא רק באופן ארעי, אלא תקנה עולמית על-ידי בנין של שכונה עירונית נבדלת (שתשמש גם מגן לעת צרה).

מודרנית ומשופרת, ורק בדרך זו. הדבר לא נעשה – אצלנו אין הדברים הנצרכים והברורים נעשים בזמנם – והתוצאות מנקרות את העינים. אבל מי שירצה להציל את צפת, יצטרך גם היום להסיח את דעתו מכל מה שנעשה, ולגשת לבנין של עיר-הבראה עברית חדשה. ברגע זה דוקה – מן הראוי שהעסקנים הצעירים של צפת והועדים למען צפת ישימו לבם לכך ויקבלו על עצמם את האיניציטיבה לעלית הקפיטלים המבקשים אפשרות להשקעות פרודוקטיביות. ברגע זה אפשרית מאד הגשמתה של תכנית רחבה ורדיקלית זו.

ועכשיו נשוה רגע לנגדנו את חלקנו באדמיניסטרציה של הארץ ואת כחנו הכלכלי והמדיני לאחר מוניציפאליזציה כללית של כל נקודותינו החקלאיות, ביחד עם הערים תל-אביב, ירושלים המערבית, חיפה – הכרמל, עפולה, טבריה וצפת העבריות. ברור הדבר: או שאנו מגשימים, כצעד-ראשון, את התכנית הפוליטית הרחבה, שהיא קרובה ובטוחה, אם נרצה בה היום, ואז יהיו לנו דרך וגשר אל "הכל", או שלא נבין להגשימה כיום, ואז לא נוכל להגשימה אף בעוד זמן קצר גם אם נרצה בה מאד. האחריות להכרעה עלינו.

IV

השלטונות המוניציפאליים אינם ממלאים בזמננו תפקידים מקומיים בלבד, אלא גם תפקידים ממשלתיים, כלכליים וסוציאליים כלליים; הם התאים והאורגנים של שלטון המדינה. ההלכה והמעשה הממלכתיים הביאו בכל מקום לידי ההכרה בהכרח להעביר יותר ויותר פונקציות ממשלתיות כלליות לשלטונות המקומיים, מפני שבאופן כזה דוקה מקבלים צרכים רבים את ספוקם הטוב והמלא ביותר. בנטיה זו מתבטאת גם מגמתו הכללית של השלטון המתקדם לקראת דיצנטרליזציה והנהלה עצמית של התושבים.

אולם אם בכל מקום נכונה שיטה דיצנטרליסטית זו, הרי בארץ ישראל עם שני חלקי התושבים, שהם שונים כל-כך בכל מהותם הלאומית והחברתית, דיצנטרליזציה מכסימלית זו של השלטון, בצורת אבטונומיה מוניציפאלית רחבה ביותר, היא האפשרות היחידה של הנהלה טובה וצודקת לשני הצדדים, והיא היחידה שמתאמת לאינטרסים של שני חלקי התושבים וגם להוראות של המנדט.

מישהו דימה למצוא נגוד בין התנגדותנו המוחלטת לפארלמנט ערבי, מוסד ריאקציוני בתנאים של עכשיו ומתנגד למנדט, שהוא מכוון ביודעים לא לאינטרסים של התושבים (עיקר תפקידו יהא לעכב את התפתחותם של הארץ ותושביה), אלא לשמש אך ורק מכשיר של מלחמה בציוניות, ובין דרישתנו לאבטונומיה מוניציפאלית רחבה ביותר, כזו שהיא דרושה באמת לאינטרסים של כל תושבי-הארץ. אבל אין לך ראיה ברורה וחותכת יותר גם לצדקת עמדה זו וגם

להדוֹר־פרצופיות שבמשחק הממשלה, לריאקציוניות הגמורה והמחושבת שלה, שידועת להתימר בכשרון במונחים "פרוגרסיביים", מעובדה זו שהיא מפיתה את החזון המתעה של הפארלמנט, כדי לרכא אח שאיפות היהודים ולתפוס את לבם של הערביים מצד אחד, ומדכאת דכוי מוחלט את השלטון העצמי המקומי, בחוקת־העיריות החדשה, עד כדי בטול כל הסמכויות שלו מצד שני. זוהי אחיזת־עינים פוליטית, שמועטות דוגמתה. אילו היו המנהיגים הציוניים, או, לכל הפחות, מנהיגי הישוב, פוליטיקאים חרוצים יותר וציונים אמיצים יותר, צריכים היו לפרסם בהקדם בעולם הגדול את חוקת־העיריות החדשה, כמו שהוצעה על־ידי הממשלה, כדי לגלות את המזומה וכדי שיראה וישפוט העולם כולו, בשם איזה "פרוגרס" ושלטון עצמי וחנוך לשלטון מתכוונים להחניק את התפתחותנו על־ידי "הפארלמנט".

גם סמיכות הפרשיות, שעשתה הממשלה ללא כל טעם ויסוד בין חוקת־העיריות ובין המועצה המחוקקת היא תמוהה וחשודה מאד, והיא טכסיס פוליטי מצוין, שעומדים לה לכד על־ידי שני המתגוששים, לשמחת לבו של הצד השלישי. וכי מה קשר יש בין חוקה עלובה ועולבת זו למזמת הפארלמנט? כלום אין בזה כוונת מפורשת להעלות שלושה דגים בחכה אחת: א) להשפיע על הערביים שיקבלו את החוקה המוניציפאלית הקטלנית (ובזה לכפות אותה גם עלינו), שמוציאה מידיהם (ומידינו) כל שריד של הנהלה עצמית בעניניהם החיוניים ביותר, ומוסרת את השלטונות המקומיים לרשותם המלאה והיחידה של פקידי הממשלה, על־ידי ההבטחה המתוקה של המועצה המחוקקת (רמזים לכך בתשובתם של ראשי העיריות הערביים לחוקת הממשלה). ב) להעביר את היהודים דרך הגשר המסוכן המוליך אל המועצה המחוקקת, שהרי לאחר שהוקם השלטון העצמי המקומי, כביכול, כלומר, לאחר שנתקיימה ההבטחה הראשונה משתי ההבטחות, המקושרות זו בזו, שהבטיחה הממשלה, אין לפניך דרך אחרת אלא לקיים גם את הבטחתה השנייה בדבר שלטון עצמי מרכזי, כביכול. ג) לגולל לפני ועדת־המנדטים והעולם המדיני את התמונה הנהדרת של ממשלה, שממלאת את חובותיה כלפי ארץ המנדט.

כלום אין זה מתפקידנו התכוף ביותר לגלות ולקרוע רשת זו של קורי־עכביש, שנטוית בפקחות מסביב לנו, ולא רק לדחות באופן תקיף ומפורש את חוקת "הבטול הגמור של העיריות", אלא לדחות בבהירות ותקיפות עוד יותר גדולה כל אינסינואציה של איזה קשר שהוא בין חוקת־השלטון המקומי והמועצה המחוקקת. אין צורך להוסיף, שהנהלת הסוכנות והועד הלאומי אינם מסוגלים לפעולה כזו.

כבר הגיעה השעה, שכל בעלי־ה"קדמה" בתוכנו, שחוששים מפני צל־צללה של

“ריאקציוניות”, חלילה, ומניעים בראשם לכל צליל של “פרוגרסיביות”, יפקחו את עיניהם וכירו, שכל הפוליטיקה הפנימית-האדמיניסטרטיבית והחיצונית-המסחרית של הארץ, שיטת המסים והמכס, היא ריאקציונית כולה (בלא מרכאות) ומזקת לאינטרסים של הארץ וכל תושביה.

כלום באמת יש בה במלת-הקסם של “הגנה על הפלח” כדי לסתום את פינו ולהסתיר מעינינו את התוכן האמתי של חוקי-הממשלה, שמכוונים לא להעלות את הפלח הנבער והדל לדרגה גבוהה יותר של משק אינטנסיבי, אלא להשאירו במצבו הפרימיטיבי הנוכחי, דל ונבער כשהיה, שמכוונים להצר את צעדינו ולהשאיר את הארץ בשוממותה (ומעשה עבר-הירדן יוכיח)?

כלום הסיסמה של “הגנת האריסים” לא באה לחפות על ההפקרות הקרקעית הבלתי-פוסקת? הרי בארץ נחשלת זו דוקה זקוקות החקלאות והתעשייה לסיוע, הקלה ועודד מיוחדים מצדה של הממשלה! הדברים כבר נאמרו כמה פעמים ברבים, אבל תמיד “בשפה רפה” וכאלו מתוך הצטדקות, ולא נקבעו הדברים במוחיותנו ובמצפוננו. הפחד הגלותי, שמא אין אנו “צדיקים” למדי, עושה אותנו למרשיעים ולריאקציוניים בהחלט, למתכחשים גם לאינטרסים של עצמנו וגם לאינטרסים של הארץ כולה.

צריך שסוף-סוף נכיר אנו בעצמנו — ואז יש תקוה שיבינונו גם האחרים ויתרגלו גם הם לאמת זו — שאנו היסוד הפרוגרסיבי בארץ, נושאי הקדמה לכל הארץ, ולפיכך צריך שיהא לנו גם האומץ לדחות כל הצעה ריאקציונית אף אם היא מתעטפת בלבוש-השקר של הקדמה. גם בהיקף רחב יותר, אנו-חלוצי העושר, האושר וההתקדמות לחלק עולם זה ולכל הארצות המרוכות שמסביבנו, וגם המחיר המכסימלי, שרשאים אנו לדרוש תמורת אלה, כלומר, מרות לאומית על טריטוריה עברית בגבולותיה ההיסטוריים והגיאוגרפיים הרחבים ביותר, אינו גדול ביותר לגבי המחיר, שאנו משלמים — הפרחת הארצות והעמים והחזרתם לבמת ההיסטוריה העולמית, הכלכלית והתרבותית.

כן! מבחינה של “ריאקציה ופרוגרס” חייבים אנו להתנגד בכל תוקף לפארלמנט הערבי; אנו בעד מתן סמכות רחבה לשלטון עירוני דימוקרטי, שהוא פרוגרסיבי ונחוץ לארץ כולה¹.

V

לא רק בנוגע לסמכות ולהיקף הפעולות הגבילה הממשלה באופן שיטתי את השלטונות המקומיים, הגבילה שהגיעה לפסגתה, לבטול כל סמכות, בהצעה של

(1) מפני הארגומנטציה המקומית, הארצית, והישובית, המצומצמת של כל המאמר לא נגעתי בנמוק המוסרי והמשפטי העליון נגד הפארלמנט, שנובע מזכות המולדת לעם ישראל בארץ.

החוקה החדשה; גם בנוגע לתקציבי העיריות ומקורות הכנסותיהן נהגה הממשלה קפוח שאין כמותו: לקחה את כל המקורות לידיה ולקופתה, בלא להשתתף בתקציבי העיריות אלא בסכום הנומינלי המגוחך של 40000 לירה, שממנו יש לנקות את הסכום הפיקטיבי של 12000 לירה בערך, שהממשלה רושמת אותו רק בדרך של הנהלת-חשבונות בהכנסה ובהוצאה של העיריות ומוציאה אותו למעשה להחזקת המשטרה. גם זו היא אמצאה, שראויה לפרס ראשון בהתחרות אדמיניסטרטיבית עולמית: המשטרה היא כולה בידי הממשלה בלא שתהא שום זכות מינימלית עליה לראש השלטון המקומי, אבל אין זה מונע את הממשלה מלהטיל חובה של השתתפות בתקציב הממשלה על העיריות, אלא ברוב טובה היא מענקת לעת-עתה לעיריה את הכסף הדרוש לצורך זה ומנפחת כך באופן פיקטיבי את גודל השתתפותה בתקציב של העיריות; יש לנו הרשות המלאה והיסוד המספיק להניח, שבמשך הזמן תתחיל הממשלה לגבות למעשה את הסכומים הללו מן העיריות, כמו שכבר היא דורשת זאת בנוגע לשוטרים הנוספים, שדרושים לעירית ת-ל-א-ב-ב.

בתל-אביב זו, ששלמה 40000 לירה בערך ושתשלם עכשיו כ-55000 לירה לשנה רק במסים של הנכסים העירוניים, שמשלמת חוץ מזה רבבות הרבה בכל שנה בשאר המסים, ושהוציאה בשנת-התקציב הנוכחית רק מכיסם של משלמי-המסים העירוניים – תקציב והערכה לבתי-הספר – כ-131000 לירה, משתתפת הממשלה בתקציבה באפס עגול וגדול, אם לא נחשוב את ה-2500 לירה של השתתפות בהחזקת 20 מטות למחלות מדבקות (טיפוס ודיסנטריה) בבית-החולים העירוני, החזקה, שהיא מחובתה הישרה וגם מזכותה האקסקלוסיבית של הממשלה בכל הארץ, ושנתבעת על-ידיה בכל תוקף ובכח החוק; עוד 5000 לירה הם, כאמור, סכום פיקטיבי להחזקת המשטרה, ושאר 1500 לירה – החזרת ההפסד שנגרם לעיריה על-ידי ההפחתה של מס-הרשיונות לאוטומובילים. נוצר מצב, שאין ממנו מוצא: אין העיריות יכולות בשום אופן לספק אף את הצרכים המינימליים של התושבים והן נתונות במצב של משבר כספי ותקציבי מתמיד.

העיריות הערביות אינן נתונות לעת עתה לגמרן שרותים של חנוך ובריאות וכדומה, וכשיחולו עליהן בקרוב גם התפקידים הללו, יתגלה כשלונם מיד וביתר תוקף. אבל גם העיריות העבריות ותל-אביב בראשן, שהתאמצו ותתאמצנה לשוא, וללא שום הצדקה, להעמיס נטל-מסים כבד יותר ויותר על תושביהן, הולכות גם הן לקראת כשלון תקציבי ודאי ואי-יכולת מוחלטת למלא באמצעיהן העצמיים את התחייבויותיהן מרובות-הצדדים כלפי אזרחיהן.

והדבר מובן מעצמו: שום עיריה בעולם אינה יכולה למלא את תפקידיה

הכלליים רק על יסוד המסים המקומיים (הללו משמשים רק לצרכים המקומיים בהחלט, כגון: נקוי הרחובות, הספקת מים ומאור וכדו', ולא יותר). בכל ארץ, ובאנגליה בפרט, מקבלים השלטונות המקומיים חלק ניכר של תקציביהם מן התקציב הארצי הכללי, מקופת האוצר, שהרי הם למעשה חלק של המנגנון הממלכתי, וממלאים תפקידים ממלכתיים, ומה שנעשה בנידון זה בארץ הוא קפוח בלתי-נשמע מצד הממשלה; אין שום צידוק לשיטת-המסים הנצלנית והמכבדת ואין שום טעם לשמירת העדפים העצומים בקופת-הממשלה, אם אין היא ממלאת אף את חובתה זו כלפי השלטונות המקומיים, כלומר, כלפי התושבים. האמצעי היחיד, איפוא, לתיקון מצבן של כל העיריות בארץ והפרינציפיון הראשון, שצריך להקבע באופן ברור ומפורש בחוקת-העיריות (מעניין מאד ואופייני הוא, שאין סעיף כזה נמצא בכלל בהצעה של החוקה) היא השתתפות של חובה חוקית מצד אוצר-הממשלה בתקציבי השלטונות המוניציפאליים. גם מכסת ההשתתפות צריכה להיות קבועה מטעם החוק, באופן אובייקטיבי, ולא נתונה לראות-עיניה של האדמיניסטרציה: עכשיו משמשת גם שיטה זו בידי האדמיניסטרציה לשם קפוח חלקם של השלטונות המקומיים שלנו.

מכסה זו של השתתפות הממשלה בתקציב העיריות הכללי צריכה להקבע אך ורק בהתאם לגדלו של סכום המסים שנגבה בשטח העיריה. רק פרינציפיון זה הוא צודק ורציונלי, ולפיכך גם מקובל בכל מקום; רק שיעור המסים הנגבים היא אמת-המדה הנכונה והצודקת גם לצרכיו וגם לזכויותיו של השטח המוניציפאלי ושלטונו. מה שנוגע לארץ-ישראל כבר הצעתי כמה פעמים, וזוהי השיטה המתקבלת ביותר על הדעת, של כלל הפחות 50 אחוז של מסי הנכסים העירוניים ומסי-רשום-הקרקעות, שנגבים בשטח העירוני, יוחזרו באופן אבטומטי וחוקי לקופת העיריות. זוהי הדרישה והתקנה היסודית לפיננסים העירוניים, תקנה, שתאפשר לשלטונות המקומיים למלא את תפקידם כראוי.

חוץ מהשתתפותה של הממשלה בתקציב הכללי של העיריות, חייבת היא, כמובן, להשתתף גם להבא בהחזקתם של בתי-הספר (המוניציפאליים) העממיים ולשאת חלק מכריע של הוצאותיהם (עד 75 אחוז). מובן, שפרינציפיון ההשתתפות כאן הוא אחר: בהתאם למספרם של התלמידים שבבתי-הספר, ואך ורק בהתאם לו.

גם תביעת החנוך היא משותפת לכל העיריות בארץ, לכל אזורי-הארץ, ופתרונה הוא רק אחד, כמו שהצעתי אותו עוד לפני חמש שנים לערך במועצת עירית תל-אביב, אלא שבאותה שעה עוררה הצעה זו רק צחוק ולעג, ביחוד מספסלי השמאל. כיום התחילו רעיונות אלה לחדור סוף-סוף להכרתו של הצבור

שלנו. הממשלה צריכה להגדיל במדה מרובה את תקציב-החנוך שלה. באופן שתקציב-החנוך יהווה חלק הרבה יותר גדול בתקציבה הכללי, ויספיק כדי מתן חנוך אלמנטרי לכל ילד; בתי-הספר העברים יקבלו, כמוכן. גם הם את חלקם על-פי מספר תלמידיהם. כיום אין זה כרוך בקושי כספי בשביל הממשלה, ולא תוכל להשתמש בתרוץ כזה.

על-פי ידיעה, שבאה ב"פלשתין", יוכפל בשנת-התקציב הבאה תקציב-החנוך של הממשלה, ועל-פי כל הסימנים קרוב הדבר לוודאי; ובכן עומד החלק הראשון של תכניתנו להתגשם בקרוב רק לטובת השכנים שלנו, ולאחר דרישתם הראשונה, מפני שהיתה תקיפה, שואגת, מתמדת, הקיפה את העתונות ואת הצבור ובעיקר נאמרה מתוך הכרה והטעמה של זכותה, שהיא מגעת להם.

ובנוגע אלינו לא יתגשם הדבר מפני שדרישתנו לא היתה תקיפה, כללית וקבועה. לא הקיפה את העתונות והצבור, ולא נבעה, בפי התובעים בשמנו, מתוך הכרת זכותנו, והרי העוול הנעשה לנו זועק לשמים! כך אנו מחנכים את העם, שצריך לקום לתחיה בארצו, לכבוד עצמי — התנאי הראשון לתחיה.

גם עכשיו עדיין לא אחרנו את השעה לתבוע מה שמגיע לנו, ועָנָל הוא ומשגה, שהנהלת הסוכנות מסתפקת בתקון ההקצבה הממשלתית על-פי מספר היהודים בארץ (עד עתה גם זאת לא קבלנו!). לפי שעה, עד שתתגשם התכנית המלאה של חנוך כללי, מגיעים לנו בצדק לכל הפחות 40 אחוז של תקציב-החנוך הממשלתי, בהתאם לחלקנו במסִי-הארץ. באופן אנאלוגי, קובעת בצדק ובהגיון את הפרינציפיון הזה (השתתפות בהתאם למסים הנגבים) חוקת-החנוך החדשה (חלק ב', סעיף 12 (4)) לגבי רשויות-החנוך המקומיות (המוניציפאליות), אם בִּית-ספר עֲדִיתִי נִפְרֵד, שנמצא באיזורן, דורש את חלקו.

וכן יש לשמור על הפרינציפיון של ההשתתפות בתקציב הבריאות, בהוספי-טליזציה של חולים במחלות מדבקות ובמחלות-רוח, ההשתתפות היחידה, כאמור, שהממשלה מקבלת על עצמה ודורשת לעצמה: מספר המטות הנצרכות נקבע בכל מקום ובכל הארצות בהתאם למספר התושבים של אותו איזור או אותו צבור. גם בנוגע למשטרה עירונית נהגה הממשלה על-פי קו של "פוליטיקה", ובניגוד להגיון ולצרכים של אדמיניסטרציה טובה. בכל מקום קיימת משטרה ארצית (Landespolizei, Police générale), שעליה מוטלת הדאגה לבטחון הכללי בארץ, וגם משטרה עירונית, מקומית (Ortspolizei, Police municipale), שהיא הצורה המתאמת ביותר למלואים של תפקידי-המשטרה בשטח המקומי-העירוני. הממשלה בטלה את הדבר בתל-אביב וגרמה קושי מרובה להנהלת העירייה בכל השאלות הנוגעות לשמירת החובות, החוקים והסדר העירוניים; על אמצאת התקציב כבר נאמר די קודם-לכן.

גם עמדנו בשאלת המשטרת העירונית היתה משונה ובלתי-ברורה כלל, עמדה. שכפו עלינו מבחוק בחכמה ובערמה, ללא יסוד וצורך בשבילנו. כאילו אנו דורשים דרישה מיוחדת. יהודית, תל-אביבית, אך ורק בשבילנו, ומתנגדים לדרישה זו בשביל אחרים. לא ממנה ולא מקצתה. אדרבה, תנתן רשות זו לכל עיריה הרוצה בכך. לכל היותר תחול הגבלה בנוגע לגודל השטח העירוני ומספר התושבים המינימלי, שנותנים לעיריה זכות למשטרה עירונית מקומית משלה. הממשלה והשתתף ב-50 אחוז בתקציב של המשטרה העירונית ותהא לה זכות של פקוח כללי ושימוש במשטרה המקומית גם לצרכיה הממשלתיים הכלליים. אבל גם עד שתהגשם דרישה זו, שיש לעמוד עליה בתוקף, בעקשנות ובהתמדה, צריך לדרוש מיד סמכות רחבה וישרה לביא-כח העיריה (ראש העיריה) בוועדה הקבועה (Standing Committee), המשותפת לעיריה ולממשלה בכל מה שנוגע לקבלה ולפיטורים של שוטרים ומלוי התפקידים בשרות העיריה (התנועה, הסדר בעיר, מלוי החוקים העירוניים).

VI

הבקורת של חוקת-העיריות החדשה יכולה באמת להיות קצרה ביותר וחבל מאד, שאילו עירית תל-אביב, ואין צורך לומר – שאר המועצות המקומיות, הועד הלאומי והסוכנות, לא עמדה על העובדה הפשוטה, שרק תשובה קצרה וחוחתת תהא במקומה ותפגע במטרה: אנו דוחים את החוקה בהחלט ובתוקף, מפני שאין היא יכולה לשמש אף בסיס, אף מצע כלשהוא למשא ומתן, מפני שתכנה הוא ביטול גמור של כל סימן לשלטון מקומי עצמי, מתוך יחס בלתי-הוגן והתעללות מעלבת באינטרסים של התושבים ובכבודם.

לאחר הצהרה מפורשת וברורה זו צריכים היו לבוא כמה משפטים קצרים, שמגלים וממצים את אפיה זה של החוקה (מגוי ופטורים של ראשי העיריות, חברי העיריות והפקידים האחראיים על-ידי הממשלה, סמכות מלאה לבטל ולשנות כל החלטה וכל הקצבה וכו' וכו') ולנסח כנגד זה את הדרישה היסודית לכל שלטון מוניציפאלי עצמי: פקוח וקונטרולה כללית בלבד מצד הממשלה על פעולות העיריות, בהתאם לחוקת העיריות ולשאר החוקים הקיימים בארץ, וסמכות רחבה לעשות כל מעשה העלול לשמש לטובת ענייניהם הכלכליים והסוציאליים של תושביהן. הממשלה צריכה היתה לא רק להרגיש מתוך דברינו את כל הרצינות של התנגדותנו, שאנו מוכנים לגלות אותה גם למעשה, אלא אף לשמוע באופן מפורש מפנינו, שאנו מסוגלים להוציא את כל המסקנות מהתנגדות זו עד כדי התפטרותם של כל הראשים והחברים של העיריות והמועצות, עד כדי אי-הכרה בשום שלטון

מוניציפאלי הבנוי על יסודותיו של חוק זה, ועד כדי סרוב מוחלט של כל אנשי הישוב בלא יוצא מן הכלל לקבל איזו התמנות או בחירה שהן בהתאם לחוקה זו. רק זוהי הדרך גם למנוע את מתן התוקף לחוקה קטלנית זו וגם להכשיל את מזמתה של הממשלה, שמקשרת בזה את המועצה המחוקקת. תקונים והערות פורטיים ומפורטים אינם אלא מטשטשים תשובה יחידה זו ונותנים את האפשרות לממשלה להקנות לחוקה תוקף חוקי לאחר שנויים טפלים אחדים, או גם בלעדיהם, כמו שעשתה — בהיסח דעת הצבור — לחוק העתונות וכמו שהיא מתכוונת לעשות בקרוב לגבי חוק העיריות. לאחר שיקבל החוק תוקף, יאמרו לנו כנהוג. — עובדה היא שאין לשנותה, ומוכרחים אנו להכנע. אבל הפעם הסכנה היא גדולה ורצינית מדי וצריך שהצבור הרחב יתעורר ולא ירשה ל"מנהיגיו" לנהוג כך.

בקשר עם בירור השאלות המוניציפאליות בזמן האחרון בעתונות, שאלות, שהן חשובות לנו כל-כך ושהיו עד עתה זרות מאד ובלתי ידועות לגמרי לקהלנו, יש ברצוני להוסיף לסוף על כל ההערות וההצעות המרובות והעזרות, שהושמעו מתוך הסכם כללי מכלל צד, נקודות יסודיות אחדות, שלא הוכרוזו לגמרי או שלא הוטעמו במדה מספקת.

על שני סעיפים חשובים, שמן ההכרח הוא, שיקבעו בפירוש בחוקת-העיריות, כבר דובר למעלה, והם: חובת הממשלה להשתתף בתקציב-העיריות (בסעיף של הכנסות-העיריה), המכסות והצורות של השתתפות זו, וזכות השלטונות המוניציפאליים להחזיק משטרה עירונית, צורותיה ותקנותיה של החזקה זו, והסמכות הרספקטיבית של העיריה והממשלה על המשטרה העירונית, וגם על המשטרה הכללית הקיימת באיזור העירוני.

בחוקה החדשה הושמט הסעיף הנמצא אף בחוקת-העיריות העותומנית הישנה, ושמן ההכרח הוא לקיימו, בדבר רשות להקים עירית-משנה או גם עיריה נפרדת לכל חוג עירוני של מספר מסוים של תושבים (למשל מ-5000 — 10000 איש ומעלה, או, נכון יותר, מספר הנפשות המינימלי הנצרך בכלל על-פי החוק לדרגה המוניציפלית העצמאית המבוקשת — מועצה מקומית, עיריה וכו') גם בתוך גבולותיה של עיריה קיימת וגם מחוץ לה.

מצד שני, צריכה החוקה, כמבואר למעלה, להכיר בזכותן של העיריות להתאגדות חפשית עליונה — חבר-עיריות, ברית-עיריות.

דרישה בעלת חשיבות מיוחדת וחיונית היא, שלכל סעיף וסעיף חשוב בחוקה (שיטת הבחירות, זכות הבחירה, גובה המסים והצנזו וכו' וכו') תנתן צורה אלטרנטיבית או גבולית (מן... ועד) כלומר, אפשרויות אחדות, שברשות העיריה לבחור מהן על-פי רצון התושבים ובאשור הנציב בהתאם לגודל המקום, רמת

החיים והמצב הכלכלי, הדרישות וההשקפות החברתיות, הדתיות והלאומיות השונות וכו' וכו'.

גמישות זו הכרחית לצרכי האדמיניסטרציה הטובה בכל ארץ, ועל אחת כמה וכמה אצלנו: הרי בזה כל כחו ויתרונו של השלטון המקומי, שהוא נותן את האפשרות המלאה לדיצנטרליזציה וגוון מכסימליים, מה שאין כן החוק הכללי, שמוכרח להיות ממילא אוניפורמי (חד-צורני).

ועוד: לישוב הכפרי ניתנות רק שתי דרגות של שלטון מקומי: מועצת מחוז כפרי (Rural District Council) ומועצת כפר. הצורה הראשונה תתאים למושבות הגדולות, אבל הצורה השניה, שסמכותה היא אפסית, טובה, אפשר, בשביל הכפר הערבי הקטן, אבל אינה הולמת בהחלט את צרכיה של המושבה הקטנה. צריכה, איפוא, להשמר בחוק גם להבא, כדרגה נוספת ואמצעית, צורה זו של המועצה המקומית, שהיא גמישה, טובה והכרחית גם בשביל מושבותינו הקטנות וגם בשביל שכונותינו העירוניות, הנפרדות מן העיר המעורבת או המוצאות ממנה מלכתחלה (תלפיות, בית הכרם, הדר הכרמל, שכונת העובדים בעמק עכו).

סוף דבר: יש לקוות, שהישוב יתנער סוף סוף מאידיעתו ומאדישותו הפלילית לקיום המוניציפאלי ולבעיותיו בהקף הרחב ביותר, ויצעד בצעדים אמיצים ומהירים לקראת עתידו ומלוי תפקידו המדיני-החלוצי לגבי העם כולו.